

Un nou model de turisme

per Johann Blum Serra

L'objectiu del present article és introduir els eivissencs en la necessitat de promoure actuacions vinculades a integrar novament els habitants de l'illa en el seu entorn natural i amb l'aprofitament de les eines que la tecnologia actual ens posa al nostre abast, per fer compatibles l'explotació turística i la conservació del medi ambient. Es prenen com a base els següents aspectes:

—Eivissa és una illa en la que, pel seu petit tamany relatiu, els efectes negatius sobre el medi ambient del turisme que visita els països mediterranis queden magnificats, i per tant, la necessitat d'intervenir es fa més palesa.

—Per altra banda, la iniciativa d'ordenar correctament el territori en relació al turisme pot servir de bon exemple a altres indrets mediterranis amb els mateixos problemes.

—El caràcter cosmopolita de l'illa pot estendre potencialment un exemple capdavanter de benestar social arreu del món.

La conservació del medi ambient no sols consisteix en la protecció d'espècies o en la reducció de la contaminació, sinó que un dels elements claus d'una política ambiental racional és mantenir l'equilibri del territori; és a dir, l'adequació dels usos potencials de cada zona amb les necessitats humanes. Es tractaria d'establir relacions harmòniques entre espais naturals que gaudeixen de diferents graus de protecció, les zones industrials, les aglomeracions urbanes, les àrees de serveis, les xarxes de comunicacions i altres infraestructures. Per tant, la idea d'equilibri no vol dir instal·lar indústries o construir habitatges a qualsevol

lloc sense considerar les característiques de l'entorn.

Avui dia, l'equilibri esmentat resulta encara un concepte més que una aplicació pràctica, donat que en el procés evolutiu de la història de l'home, les mesures de correcció i de prevenció davant qualsevol problema no s'assoleixen fins arribar a cert extrem, a partir del qual es poden prendre dues vies:

1.— Assumir la responsabilitat, en primer lloc des del punt de vista personal, i actuar com a éssers racionals, diferenciats dels animals perquè podem créixer amb l'estímul de la creativitat o la imaginació.

2.— O bé, derivar cap a un enfrontament bèl·lic, que sempre aporta una llibertat aparent, molt egoista i disgregadora.

Els criteris econòmics, amb una visió a curt termini on s'afavoreixen aquelles inversions recuperables en el menor termini de temps i amb la màxima rendibilitat financera possible, no són adaptables al ritme de regeneració del medi ambient. Així, les activitats humanes el superen, el desborden i tenen un impacte global que va molt més enllà.

Per aquesta raó, l'ordenament de les activitats humanes, com és el cas del turisme, està íntimament lligat amb la política del medi ambient. Tant al nostre país com a la resta de la Mediterrània, el desenvolupament turístic dels darrers anys ha generat a certs indrets en problemes ecològics a vegades greus. La construcció en massa i intensiva d'apartaments i urbanitzacions ha comportat sovint un determinat tipus de turisme: massificat, d'escàs poder adquisi-

tiu i només preocupat per trobar un espai mínim sota el sol. Aquest tipus de turisme ha tocat fons però no canviarà en quatre dies. S'ha creat una infraestructura rígida amb hàbits que no desapareixeran de la nit al dia.

Però s'adverteixen tendències emergents com, mostren els nous corrents turístics. La història, la cultura, la gastronomia, els espais naturals d'un lloc esdevenen un valor en alça per als temps d'oci. Aquesta nova forma d'entendre el viatge ja té noms propis: turisme alternatiu i ecoturisme.

A Eivissa, a més de la seva història i cultura, són els seus paisatges els principals motius d'atracció turística. El mar i la terra es poden contemplar des de tots els angles de l'illa, oferint una bellesa estètica inigualable.

L'especulació de terrenys per a l'edificació i la construcció i manteniment d'àrees de servei per tal de seleccionar un turisme adinerat, són activitats que comencen a tenir un impacte força negatiu sobre el medi ambient, de manera que la seva degradació pot perjudicar greument aquells aspectes més singulars i únics de l'illa que precisament constitueixen els elements de base de l'atracció turística.

Per tant, una adequada i raonable gestió i ordenació del territori en aquests moments ha de permetre la realització de projectes que tendeixin a integrar els habitants de l'illa, especialment del personal que estigui treballant al sector de la construcció, en el seu medi natural; l'objectiu és el d'aconseguir un desenvolupament sostenible que faci compatible l'explotació turística i la conservació del medi ambient insular. Donada l'estreta

interdependència entre ambdues activitats humanes i tenint en compte l'escassa rendibilitat financera que s'obté dels sistemes forestals mediterranis, seria convenient establir un sistema d'impostos (una mesura del govern insular) que gravàs els beneficis derivats de l'activitat turística per invertir-los en la conservació dels sistemes naturals de l'illa, de forma que la distribució de la riquesa generada fos el més equitativa possible.

Evidentment, l'aplicació pràctica dels projectes en la línia abans esmentada exigeix per part de la població un cert coneixement dels beneficis que reporten els sistemes naturals al conjunt de la societat. Transmetre la importància que tenen aquests aspectes per si mateixos, que permetin veure l'ésser humà com un component integral més dels ecosistemes del planeta on viu, a un sistema social que basa la seva activitat en criteris econòmics, resulta la principal dificultat. Per pal·liar aquest primer inconvenient, resulta de gran utilitat la comunicació en termes econòmics, donat que és la veritablement més escoltada avui dia.

La quantificació monetària dels beneficis socials que generen els boscos és el tema introductor i a continuació es tracta, com a primer pas per recuperar l'origen d'on provenim.

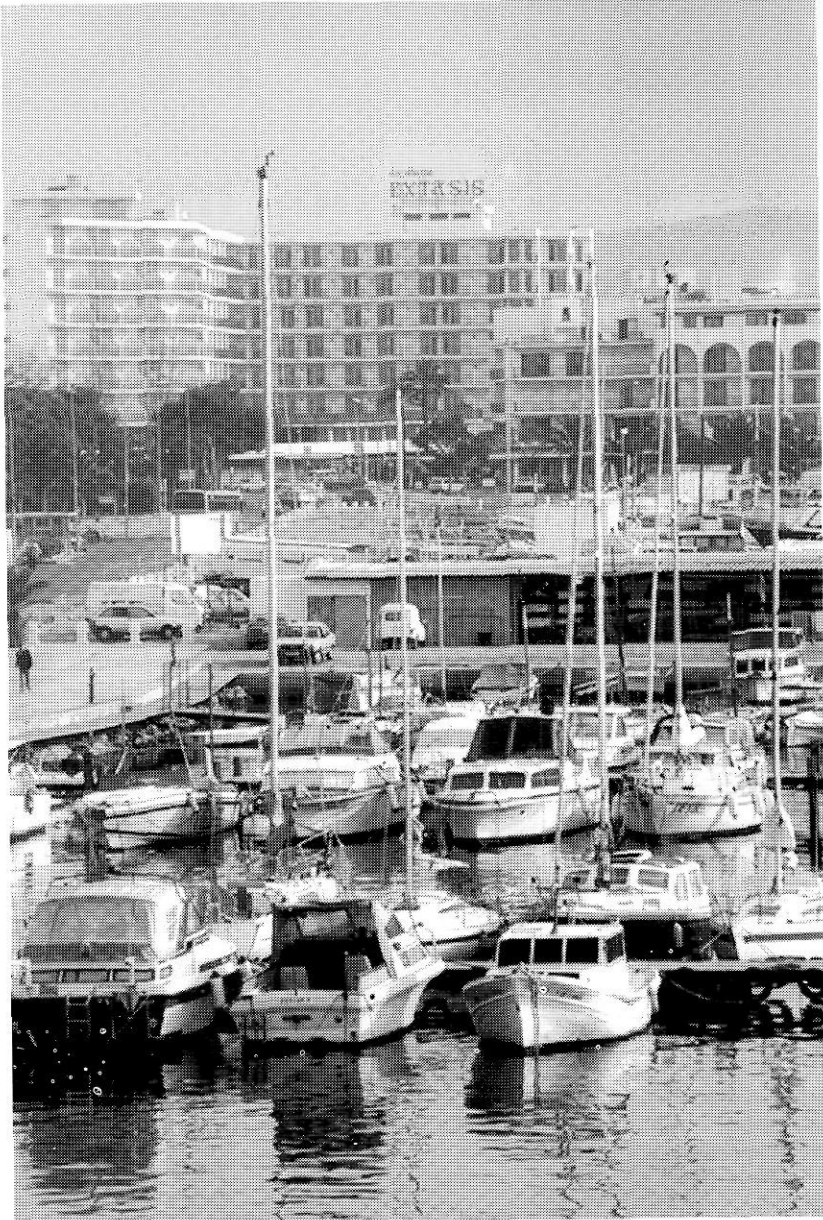
AVALUACIÓ ECONÒMICA DELS BENEFICIS INDIRECTES GENERATS PELS SISTEMES FORESTALS

Com atributs o característiques dels ecosistemes forestals mediterranis i al marge d'altres d'índole ecològica, botànica, etc., es destaquen la reduïda rendibilitat financera i la importància del component de les externalitats positives.

Des de la perspectiva econòmica, la gestió d'un sistema forestal pot considerar-se com un projecte definit pels inputs o costos de creació, i pels productes o serveis que d'ell s'obtenen. Així doncs, les prestacions dels boscos es poden subdividir en dos grans grups:

—Funcions de producció: en les que el producte principal sol ser la

Una mostra de l'expansió turística. Sant Antoni. (Foto: Vicent Ribas, "Trull").

fusta, i com a productes secundaris la caça, els fongs, el carbó i en, el cas concret d'Eivissa, la calç produïda als forns tradicionals, les herbes aromàtiques, l'apicultura, el pastoreig de cabres, etc.; activitats, aquestes darreres, caracteritzades per proporcionar rendibilitat financera de forma indirecta.

La valoració es fa a través dels preus de mercat, que assignen una quantitat monetària que és propietat del titular de l'explotació. Aquesta valoració es realitza mitjançant una anàlisi financera.

—Funcions de servei: sota aquesta denominació genèrica s'engloben les funcions de protecció, socials, recreatives i de millora del medi ambient. Aquests béns es dispersen en el conjunt de la societat contribuint al seu benestar, de manera que una vegada produïts ningú en concret paga pel seu ús, ja que no hi ha un preu de mercat definit que quantifiqui el conjunt de serveis

que es desprenen per a la comunitat.

La quantificació monetària d'aquests serveis és difícil i només es poden fer estimacions, però és actualment una eina fonamental per establir una primera comunicació sobre la transcendència que té el medi ambient que ens envolta per a la supervivència de l'espècie humana al Planeta Blau.

L'avaluació d'aquests serveis juntament amb les funcions de producció ens condueix a l'anàlisi econòmica, que cerca conèixer la rendibilitat d'una inversió des d'una perspectiva d'objectius socials.

Evidentment, els beneficis obtinguts des d'aquesta darrera perspectiva, més realista per prevaler la visió global sobre la particular, són superiors als que generen qualsevol de les inversions privades que es limiten a un sistema establert de preus de

mercat. Aquestes estan subjectes a les economies de capitalisme mixt, les quals pressuposen un funcionament perfecte del mercat competitiu, que es correspon amb una assignació eficient dels recursos naturals, determinada pel mecanisme de preus de mercat; aquesta situació hipotètica s'anomena Primer Teorema de l'Economia del Benestar. No obstant, d'acord amb la crítica al creixement econòmic que ja al segle XIX va fer l'economista clàssic Mill, és avui dia justificable que l'increment de l'activitat econòmica implica una pèrdua de benestar social, ja que afecta negativament a les funcions de servei abans esmentades.

L'assignació eficient de recursos naturals és aquella que permet una situació favorable per a tots els individus de la societat, és a dir, que no es pot millorar sense perjudicar algun dels elements de la societat: és el que també s'anomena assignació paretianament eficient dels recursos, per ser l'economista clàssic italià Pareto el primer que va fer referència a aquest concepte. Obviament, quan les funcions de servei es veuen alterades, l'assignació de recursos deixa de ser eficient. Això és degut a què es veuen afectats paràmetres del medi ambient essencials pel benestar de la societat; aquests s'agrupen en els anomenats béns públics. D'acord amb el principi de mercat competitiu, aquest aspecte s'anomena errada de mercat, ja que obstaculitza un mercat fictici basat en una presència inegotable de recursos.

Continuant amb la diferenciació feta inicialment entre béns privats i béns públics, cal ara especificar quines divergències presenten des del punt de vista del principi de mercat competitiu:

—Els béns privats: el consumidor demanda una certa quantitat d'un bé per la que paga un preu que és igual a la utilitat marginal que li reporta i exclou del seu consum a d'altres potencials consumidors.

—Els béns públics: compleixen dues propietats singulars:

1.— la conjunció de la oferta o no rivalitat en el consum, que significa que l'ús per part d'un

individu no exclou que una altra persona pugui utilitzar de la mateixa manera el mateix bé;

2.— la no aplicabilitat del principi d'exclusió, és a dir, que a diferència del mercat que exclou els béns privats de les persones que no vulguin o no puguin pagar, en el cas dels béns públics, una vegada que s'han produït no és possible que un agent ho faci propietat seva i després imposi un preu de mercat, sinó que qualsevol persona es pot aprofitar dels seus beneficis.

Com a béns públics que compleixen aquestes característiques, podem pensar en l'efecte de regulació hídrica dels boscos, la conservació d'un microclima humit, la protecció del sòl enfront de l'erosió, la depuració de l'aire, etc.

Les externalitats són la conceptualització econòmica dels efectes positius generats pels béns públics (economies externes), com els casos abans esmentats, o bé dels efectes públics indesitjables generats per les activitats humanes sobretot (deseconomies externes), com és el cas de la contaminació ambiental.

Donat que les funcions de servei no són apropiables per la institució del preu, perquè no existeix un mercat que obligui a reflectir el valor del bé entre els potencials beneficiaris (o perjudicats en el cas de

la contaminació), si es vol fer una correcta i òptima assignació de recursos, és necessària la intervenció del Sector Públic, tant per la seva provisió eficient com per la seva regulació. No obstant, per dedicar al Sector Públic recursos financers en un projecte determinat, és fonamental disposar d'una orientació sobre la seva viabilitat i avantatges, que s'aconsegueix realitzant una anàlisi econòmica prèvia, tal com s'ha indicat al principi d'aquest apartat quan es fa al·lusió a les funcions de servei.

Per quantificar monetàriament les externalitats positives o negatives que intervenen en un projecte i que no tenen preus de mercat, s'utilitzen els anomenats preus ombra (Second Best). La seva valoració és difícil, de manera que moltes vegades es prenen aproximacions sobre valors mitjos que expressen la voluntat de pagar de la societat pels serveis públics ofertats, en altres ocasions s'utilitzen fórmules estimatives, i finalment també es fan estimacions a través del cost d'oportunitat dels recursos emprats en programes alternatius dirigits a aconseguir els mateixos objectius.

Alguns dels beneficis indirectes i la seva valoració aproximativa, que poden servir de referen-

cia per a futurs projectes, s'assenyalen a continuació:

-Amortiguació de la temperatura: a nivell general és impossible quantificar-ho, i en qualsevol cas afecta a les activitats pròximes al bosc.

-Disminució de la velocitat del vent: és conegut l'efecte de les barreres tallavents sobre els cultius agrícoles, ramaderia, o com a pantalla acústica. Pot avaluar-se en pessetes l'augment de productivitat.

-Increment de les precipitacions: a l'igual que l'anterior, també té un caràcter local que permet la seva avaluació com un augment de productivitat en cultius i prats pròxims al bosc.

-Disminució de l'escorrentia i augment de la infiltració de l'aigua, i millora de la seva qualitat: aquest benefici es pot materialitzar amb el cost d'oportunitat que suposa l'estalvi de realització d'obres d'hidrologia per contenir els cabals punta causants d'avingudes catastròfiques. Per altra banda, en el cas d'Eivissa, també es podria fer servir el cost d'oportunitat (pts/m3) que representa l'abastiment d'aigua per a consum urbà, tenint en compte la seva depuració o desalinització si s'escau.

-Diversificació del paisatge: considerant únicament la utilitat que es desprèn de les activitats recreatives, es pot avaluar a través d'un sistema d'enquestes (Travel Cost).

-Manteniment de la biocenosi: en aquest apartat recollim tant els serveis culturals i d'informació científica, com aquells serveis amb els que el bosc contribueix a la creació de biotops d'interès per a la fauna. La quantificació monetària pot fer-se estimant la relació entre el nombre d'espècies que habita en aquest medi i valorar-les a través de les taules d'indemnitzacions que han legislat les diverses Administracions a efectes de sancions.

-Generació de llocs de treball: extreure un aprofitament financer dels boscos que a la vegada permetés l'ordenació del combustible per reduir el risc d'incendi, com pot ser el cas de recuperar novament els tradicionals forns de calç, suposa una valoració social que es pot mesurar accep-

tant que l'alternativa dels llocs de treball així ocupats seria una situació similar a l'atur per la que recaptarien subsidis procedents del Servei Públic i finançats pel conjunt de la societat. Així mateix, també es podrien considerar els avantatges econòmics que suposa la prevenció d'incendis sobre l'extinció dels mateixos.

Finalment, com a conclusió, s'han de destacar les dues idees següents:

1) Els ecosistemes forestals mediterranis proporcionen en general una reduïda rendibilitat privada; malgrat això, si els tipus de productes que s'obtenen tenen fàcil comercialització, com a Eivissa podria ser el cas de la calç, les herbes aromàtiques per aconseguir subproductes típics com el licor d'herbes eivissenques, la mel, etc., es poden obtenir uns ingressos notables per part del propietari.

2) Però aquests ecosistemes es caracteritzen sobretot per la rellevant significació de les funcions de servei (beneficis indirectes o ambientals), que a més tenen una importància creixent atès que el benestar social està sent greument afectat per la pròpia activitat humana.

REFLEXIÓ FINAL

És explicable que, en general, es mantingui una actitud "passi-

va" (en el sentit que les mesures correctores o preventives que actualment s'implanten no afavoreixen una reintegració real o prolongada en el temps de l'home al seu entorn) enfront dels problemes del medi ambient donada la creixent preocupació per mantenir un "status econòmic" que permeti subsistir a l'individu, i a les persones que depenen d'ell, en la present hipotètica societat del benestar.

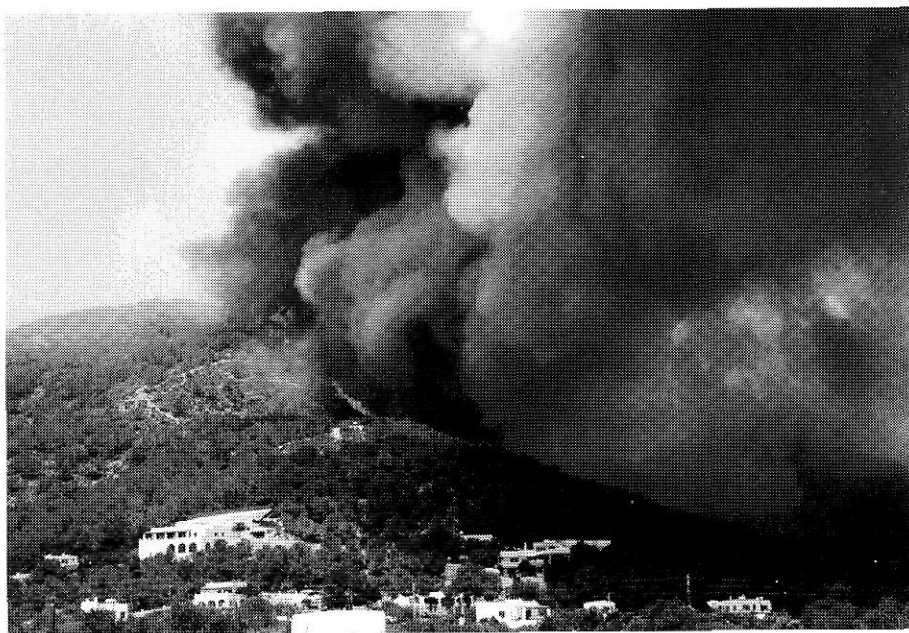
És explicable perquè el sistema socio-econòmic imperant crea un individu indiferent i conformista, i el converteix en ignorant enfront dels problemes realment importants que estan amenaçant la continuïtat de la seva pròpia espècie.

En aquestes condicions s'estimula l'EGO individual, materialista i limitador de la il·limitada dimensió que en realitat té la veritable natura humana, afavorint el distanciament dels altres i, per tant, la disgregació social.

Això repercuteix en el conjunt de la societat creant una situació de malestar, amb constants manifestacions en les que l'agressivitat i la violència arriben a ésser clars exponents d'això.

Però aquesta actitud no és justificable si es considera que tota persona és potencialment capaç d'utilitzar la raó i reflexionar, si vol o ho necessita.

Incendi forestal a cas Mut. 2 de juny de 1994. (Foto: Vicent Ribas, "Trull".)

Un carro de baranes a can Xesc Nebot. Sant Josep 1987. (Foto: Vicent Ribas "Trull".)

Les preocupacions abans esmentades causen un estat d'estrès que desemboquen en malaltia física o psíquica.

Aquesta situació és lamentable, ja que està causada per una ansietat inconscient de sentir seguretat econòmica, cada vegada més difícil de garantir, que oculta la capacitat de l'individu per exterioritzar les virtuts humanes que necessiten ésser expressades, com la voluntat, la fe, la unió o la bondat.

Per tot això, resulta raonable oferir projectes socials alternatius, en els que és indispensable la participació financera del Sector Públic, que permetin:

- Començar a ocupar-se més que a preocupar-se;

- Facilitar el contacte de l'ésser humà amb el què és una prolongació d'ell mateix: la natura;

- Contribuir a millorar la salut física de les persones i a afa-

vorir una relació més natural i sincera;

- L'educació ambiental de la població, que afavoreixi el desenvolupament d'un pensament circular sobre el pensament lineal, és a dir, que tot ésser humà s'especialitzi sota una visió global de la seva situació sobre el planeta Terra;

- Establir un equilibri que permeti un desenvolupament sostingut entre les activitats econòmiques pròpies de la zona i la conservació i millora de la qualitat ambiental.

Finalment, crec positiu destacar que tots som capaços d'aportar una bona dosi d'optimisme, sentit comú, fe i esperança a les nostres vides que realcin el nostre EGO col·lectiu, la qual cosa no només suposa una autoestima sana i productiva, sinó una veritable estima als nostres propis fills.

El primer pas és difícil, i convé que la transició sigui suau i gradual (d'aquí el present article). L'obstacle que trobam els éssers humans és la ficció de la por, que oculta la fe i l'esperança humanes; però no s'han oblidar els següents aspectes:

- Quan ens enfrontam a les nostres pors i les superem, obtenim una veritable autoalliberació personal.

- El bon exemple és molt més efectiu i s'estén més ràpidament que les paraules.

- Cadascú de nosaltres és lliure d'escollir el que vol escoltar.

- La voluntat inspirada en l'amor pur proporciona alliberació i salut, aquella que està inspirada en qualsevol aspiració material és causa d'esclavitud i dolor; en comptes de forçar, hem d'aprendre a cedir.

JOHANN BLUM SERRA